

Porca misèria

La sobreexplotació de la comarca d'Osona per part de la indústria porcina comporta greus problemes ambientals, precarietat laboral i patiment animal

MARÇ 2016

2.000 exemplars

GRATUÏT

Cinc porcs per persona, insostenibilitat ecològica i condicions laborals nefastes

2-5

La ramaderia integrada ofega les petites explotacions i contamina el medi ambient

6

A l'escorxador d'ESFOSA, el més gran de la zona, hi abunden els problemes laborals i sindicals

7

/ BRAIS G. ROUCO

Osona: cinc porcs per persona

Gairebé 800.000 porcs esperen la mort a les granges de la comarca. La sobreexplotació de la comarca per part de la gran indústria ramadera comporta greus problemes ambientals, condicions laborals nefastes i un règim de producció massiva que arruïna les granges familiars tradicionals

/ BRAIS G. ROUJO

El pixum i els excrements dels animals, amb un alt contingut en nitrats, contaminen els aqüífers: més de la meitat de les fonts d'Osona han deixat de ser potables

L'aigua de l'emblemàtica font de la Mare de Déu, a Manlleu conté uns 250 mil·ligrams de nitrats per litre, cinc vegades la concentració màxima permesa per l'OMS

Marc Rude
@marcrude

Quí no ha menjat mai un espetec de Casa Tarradellas? Ara bé, qui sap com han arribat el greix, els teixits musculars i l'intestí del porc a la nostra nevera? Amb l'embotit passa el mateix que amb la resta de productes: ens fixem en l'aspecte i el preu, però gairebé mai som conscients del seu origen, de la cadena d'elaboració. Un procés que, en aquest cas, s'assembla ben poc a les idíl·liques escenes rurals que apareixen a la publicitat de l'esmentada càrnia vigatana.

Per mostrar-vos les entranyes de la indústria porcina, un equip de periodistes de la DIRECTA ens hem desplaçat a Osona, comarca insígnia del sector a Catalunya. Un 52% del producte interior brut osonenc està relacionat amb l'explotació del porc. Des de principis dels anys 80, la població d'animals s'ha quadruplicat; ara frega els 800.000, en un territori habitat per 152.000 persones. Durant el mateix període, el nombre mitjà de porcs per explotació s'ha multiplicat per vint i ha passat de 52 a més d'un miler. Paral·lelament, tant la quantitat de bestiar com la seva concentració massiva han provocat un greu impacte ecològic que afecta l'aigua, l'aire i el sòl.

La xarxa hídrica, contaminada amb orina

El principal problema ambiental és el dels purins, terme amb què es coneixen el pixum i els excrements del porc. Milions de litres d'aquest *suc*, que té un alt contingut en nitrats, es

barregen amb aigua i s'aboquen als camps de conreu de la comarca; la substància és filtrada pel sòl i contamina els aqüífers subterranis.

Comencem la jornada a Manlleu, on ens reben Ginesta Mary i Eudald Rifà Castro, membres del Grup de Defensa del Ter (GDT). El GDT és el col·lectiu ecologista de referència en qüestió de purins: fa quinze anys que du a terme una anàlisi exhaustiva i periòdica de les fonts de tot Osona, que el 2005 va recollir al llibre *Les fonts que tenim*. Des d'aleshores, ha pogut comprovar que la presència de nitrats no ha parat de créixer. La meitat de les fonts d'Osona han deixat de ser potables per culpa dels purins.

Seiem a la vora de la font de la Mare de Déu, un dels indrets més emblemàtics de Manlleu. A l'època de Felip V, es va edificar una petita capella al voltant de la deu que, malgrat la sequera, brolla amb fluïdesa. Des de l'Edat Mitjana, el pou havia tret la set al poble. A causa dels purins, però, se li ha penjat el rètol de *no potable*. L'aigua conté uns 250 mil·ligrams de nitrats per litre, cinc vegades la concentració màxima permesa per l'Organització Mundial de la Salut. "Han contaminat els aqüífers, d'on sortia una aigua de qualitat durant tot l'any. És una gran pèrdua haver acabat amb un recurs comú, gra-tuit", explica Eudald Rifà.

Fins a l'arribada de la gran indústria porcina, cada municipi de la plana de Vic s'autoabastia amb els recursos hídrics propis. Amb la contaminació dels aqüífers, el subministrament ha hagut de canviar: "S'ha fet un esforç molt important de diners i infraestructura, que hem pagat tots els contribuents, per portar una aigua de menys qualitat i pitjor gust des del Ter,

/ B. G. R.

que ha de passar per plantes potabilitzadores i ser redistribuïda per les diverses localitats amb un sistema de canonades". També s'ha de tenir en compte l'elevat consum de la indústria: la neteja de les granges gasta uns 60 litres per dia i porc.

La primera sentència judicial contra l'abocament de purins data de 1994 i les institucions europees han condemnat l'Estat espanyol en dues ocasions per incomplir les directives comunitàries. Segons Rifà, "l'administració, davant del gran pes econòmic del lobby porcí, s'ha caracteritzat per la seva inacció. Ha provat tot tipus de pedaços sense enfocar el problema real, que és l'excés de porcs". Un dels projectes més polèmics van ser les anomenades plantes de cogeneració, que cremaven gas natural algerià per fer electricitat i evaporaven l'aigua de purí com a refrigerador. Els nitrats, però, després retornen al sòl. "Era un procés ecològicament estúpid i econòmicament ruïnós que depenia del diner públic per ser rendible", opina el GDT.

'Fonts medicinals'

A més dels nitrats, el 2010, es va detectar la presència d'antibiòtics a les aigües d'Osona i la Selva. "A la càrnia, se'n fa un ús generalitzat per prevenir epidèmies provocades per l'amuntegament en què viuen els animals. Els porcs metabolitzen les substàncies i les expulsen per l'orina", explica Ginesta Mary.

El mateix 2010, diverses investigadores de l'Institut Català de Recerca de l'Aigua (ICRA) van fer un estudi per veure l'impacte de les sulfamides i altres compostos a les aigües subterrànies. El document destaca la inexistència de normatives o límits legals i assegura que "la presència d'antibiòtics afecta tant la qualitat dels aqüífers com els recursos d'aigua que contenen".

També s'hi afirma que, tot i que els efectes sobre el consum humà encara estan en estudi, "l'ús indiscriminat d'antibiòtics és responsable del desenvolupament de soques bacterianes patògenes resistents i de la impossibilitat de tractament antibacterià de determinades malalties infeccioses".

Pudor d'amoniac i elevat consum de petroli

Abocar purins als camps de conreu de la comarca provoca intensos efluvis, que, sumats a l'orografia de la plana, on l'aire tendeix a estancar-se arran de terra, impregnen Osona d'una desagradable pudor amoniacal. Bona part de les terres on s'escampen el purí i la seva olor estan a tocar de nuclis habitats. L'amoniac també incrementa les partícules en suspensió a l'atmosfera. "En algunes zones, l'aire està més contaminat que a Barcelona", afirma Mary.

D'altra banda, la indústria càrnia fa un gran ús del petroli. Un 92% de les emissions de CO2 d'Osona provenen de la ramaderia. Per agilitzar el pas dels milers de camions que cada dia transporten pinsos, animals i carn processada, s'han construït grans infraestructures com l'Eix Transversal. El GDT ha rebatejat aquesta via com l'Eix dels Porcs, ja que connecta les comarques catalanes on el porcí té més pes: el Segrià, la Segarra, el Bages, Osona i la Selva.

Explotació integrada

Fa segles que s'engreixen porcs a Osona. Les darreres dècades, però, el model ramader ha experimentat un canvi radical. El

Efectes de l'aigua contaminada per purins

Ingerir aigua amb un alt contingut de sals de nitrogen és perjudicial per la salut: incrementa els nivells de metahemoglobina, un derivat de l'hemoglobina que no pot transportar l'oxigen i que, en concentracions elevades, dona un to blavós a la pell i fa tornar la sang de color marró. Això és especialment perillós en dones embarassades i lactants, ja que provoca la "síndrome del bebè blau", que pot ser letal. Els nitrats també són un agent cancerigen que pot afavorir l'aparició de diversos tipus de neoplàsies, sobretot de còlon i d'estómac.

Continua a la pàgina següent >>>

>>> Ve de la pàgina anterior

sector ha estat copat per una sèrie d'empreses, originàries de la comarca, com Casa Tarradellas, Patel (grup Vallcompany), Càrniques Solà, Baucells Alimentació i Càrniques Toni Josep. Tarradellas és la principal empresa d'Osona, seguida per Bonpreu. Sota el concepte de *ramaderia integrada*, aquests grups passen a controlar tot el circuit del porc, de la fabricació del pinso a l'engreix i l'escorxadador.

Aquest model productiu es basa en explotacions massives en què s'amunteguen més de mil animals, alimentats amb pinso fet a base de soja transgènica: el 86% de la matèria primera necessària per elaborar-lo prové de l'estranger. A banda de la desforestació, la destrucció de la biodiversitat i els perjudicis per l'agricultura d'autoabastiment que comporten els monocultius de cereals a alguns països, el producte fa un llarg recorregut, que implica un alt consum de combustibles fòssils: només el transport del pinso suposa el 70% del cost d'engreix de l'animal. L'alta dependència dels preus de la soja i el petroli, a més, fa que tota la indústria sigui molt vulnerable a les oscil·lacions dels mercats globals.

Pel que fa als residus, en aquest cas, els purins, la indústria s'aprofita d'una legislació ambiental laxa: a Catalunya, el cost mitjà de la gestió del purí volta els cinc euros per metre cúbic, una quarta part de la mitjana europea. En l'aspecte

laboral, el sector usa mà d'obra poc qualificada, bona part de la qual és aportada per persones migrants que, segons Mary, "són explotades en condicions de semiesclavatge". Les infraestructures destinades a satisfer les necessitats de transport de la indústria porcina -Eix Transversal, túnel de Bracons- o a intentar posar remei als problemes ambientals que aquesta genera -potabilització de l'aigua, plantes de tractament- van a càrrec de les arquitectures públiques.

"Massa porcs"

Tot plegat comporta una sobreproducció de carn barata, la meitat de la qual s'envia a l'estranger, sobretot a la Unió Europea i els països asiàtics -el 61% de les exportacions de carn de porc de tot l'Estat són catalanes. Les petites granges familiars són incapaces de competir amb els preus de la megaindústria i, avui dia, ja només suposen un 25% del total d'explotacions.

"El pagès de tota la vida tenia pocs animals, els alimentava amb cereals dels seus conreus i els tenia en unes condicions més bones. Ara, el bestiar viu sobre un reixat sota el qual s'emmagatzema el purí, que no és un bon fertilitzant, satura el sòl i es filtra als aqüífers", explica Mary. Pel GDT, la solució passa, en primer lloc, per la reducció del nombre de porcs: "Ara mateix, hi ha un excés del 75%, perquè el màxim que pot assumir Osona serien uns 200.000 animals, els que hi havia abans de la reconversió. El purí no és el problema, el problema és el model". ◀

/ B. G. R.

Granges o camps d'extermini?

A Osona, 30.000 porcs són sacrificats cada dia després de sobreviure en condicions d'amuntegament

M. R.
@marcrude

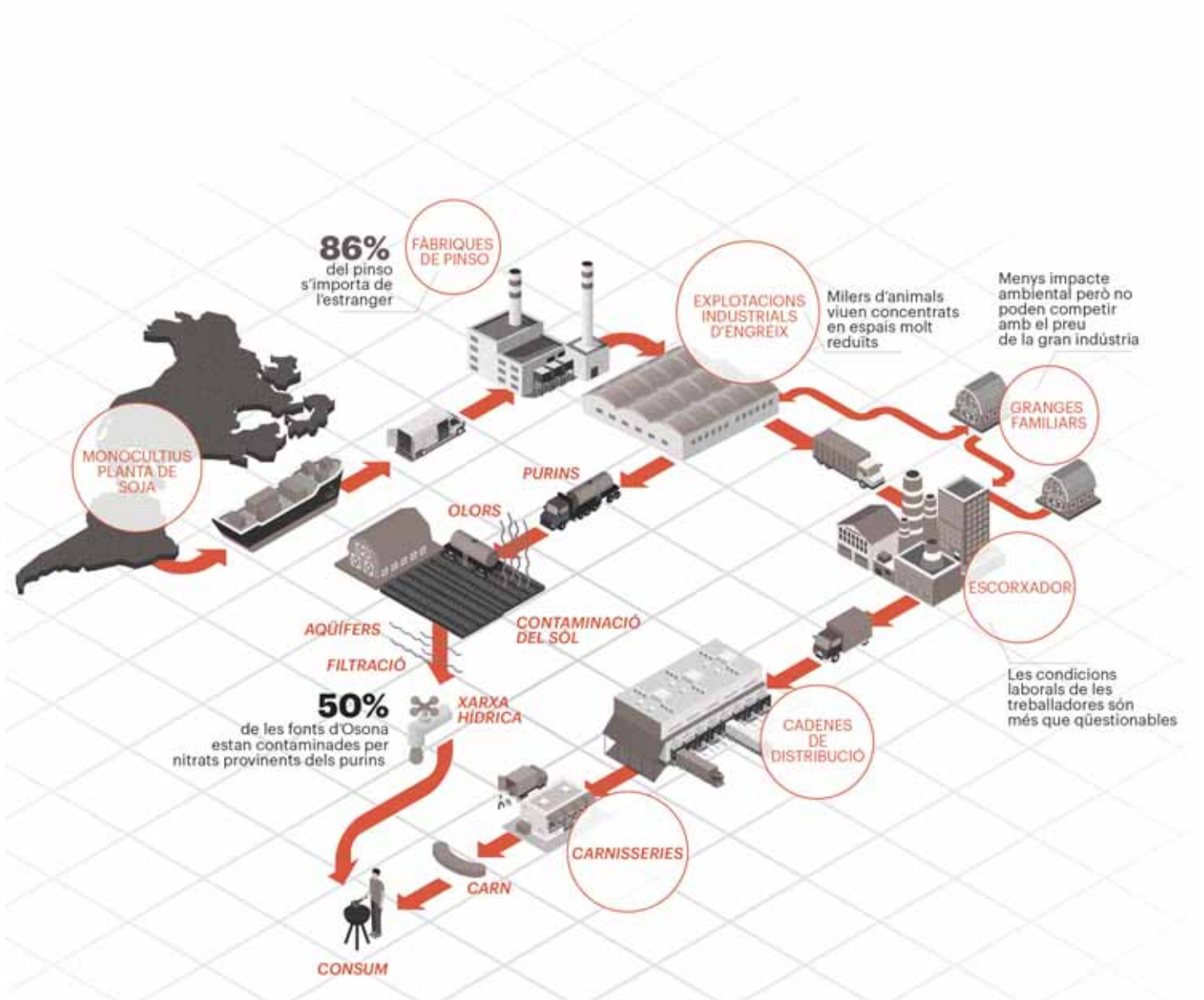
Ginesta Mary, del Grup de Defensa del Ter, ens porta en cotxe fins a la granja de Monellots, entre els termes de Gurb i Sant Bartomeu. L'antiga explotació de Pinsos Victòria, "coneguda per les horribles condicions en què tenien els animals", va passar a mans de Casa Tarradellas fa un parell d'anys. "És la granja que l'empresa fa servir com a mostra, hi ha una casa per rebre les visites i, per aquí, sovint passen *cotxassos* que van i vénen".

Aprofitant la ubicació de l'indret entre dos municipis, l'empresa va ampliar la granja construint les naus al "poble del costat" -uns metres més enllà- i, d'aquesta manera, va evitar les limitacions legals. "Empreses com Tarradellas solen complir la legislació, el problema és que la legislació és qüestionable", explica Mary. Cada dia es maten 30.000 porcs a Osona. Al documental *El preu del Porc*, emès per TV3 fa un parell de mesos, el consultor porcí i representant d'un escorxadador Guillem Bursat valorava el volum d'animals sacrificats: "És un holocaust diari, però és així".

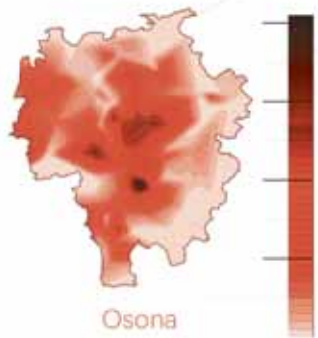
"És un holocaust diari, però és així"

Ens apropem als voltants de la granja i veiem com tres homes amb botes altes fan pujar un grup de truges enormes en un camió, entre renecs i cops de pal. Els xiscles de pànic són esfereïdors. Se'ns apropa l'encarregat per demanar-nos que, si us plau, no filmem. Ens fa una breu explicació de l'escena: "El pal que fan servir no està electrificat. Aquest té claus a la punta, fa una ferida a l'animal amb la marca de la granja, perquè a l'escorxadador sàpiguen d'on ve". Les verres que pugen al camió són reproductores. Han parit set o vuit vegades i, ja *esgotades*, avui se'n van cap a l'escorxadador. Probablement, és el primer cop que veuen el sol. La mirada dels animals, que treuen el musell entre els barrots del camió, ho diu tot. ◀

MAPA DE CONTAMINACIÓ
Concentració de nitrats

Tot el model es basa en l'ús intensiu de **PETROLI**

Només el transport del pinso suposa un

70%
del cost d'engreix del porc

OSONA	CATALUNYA
794.000 PORCS	6,8 MILIONS DE PORCS
30.000 animals sacrificats al dia	19 MILIONS DE PORCS SACRIFICATS A L'ANY A CATALUNYA
El sector porcí representa el 52% del PIB de la comarca	El sector porcí representa el 3% del PIB català
25,4 MILIONS DE PORCS A L'ESTAT ESPANYOL	49% de carn porcina i derivats es destinen a l'exportació

Fonts IDESCAT i Observatori del Porcí (Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca)

“A les petites explotacions, el pagès està en sintonia amb el territori”

El granger Josep Domènech denuncia la insostenibilitat de la ramaderia integrada, que ofega les petites explotacions familiars i contamina el medi ambient

Juntament amb dues persones més, Domènech manté una granja de dos centenars de porcs treballant prop de dotze hores diàries
/ BRAIS G. ROUCO

/ B. G. R.

Ferran Domènech
@ferranmanlleu

A través del model d'integració, els grans grups porcins han comprat bona part de les explotacions familiars tradicionals, formades per la granja i les terres de conreu, que caracteritzen el paisatge osonenc. D'aquesta manera, les persones dedicades a la pagesia han passat a ser assalariades, amb la corresponent pèrdua d'autonomia i la progressiva desaparició de la petita ramaderia, incapaç de competir amb els baixos preus de la producció industrial. Durant els últims quinze anys, la cabana porcina no ha parat de créixer, però la meitat de les granges de Catalunya han hagut de tancar.

Per conèixer de prop aquest fenomen, hem visitat una granja situada al petit nucli de Sant Martí Sescorts, al municipi de l'Esquirol. El seu propietari, Josep Domènech, la va heretar del seu pare, que amb 87 anys encara dedica unes hores cada dia al manteniment dels animals. Es tracta de la típica explotació familiar que encara predomina a diversos països europeus, com França o Alemanya. Tot i així, la granja no és de les més petites: s'hi crien 150 vaques i dos centenars de porcs. Al voltant dels corrals, Domènech treballa 30 hectàrees de conreus. Allà, hi cultiva cereals com blat de moro, ordi i civada, que es destinen a alimentar el bestiar. Després, els purins serveixen per fertilitzar els camps: d'aquesta manera, es tanca el cicle.

Domènech defensa que el model porcí osonenc és sostenible sense les macrogranges: “A les petites explotacions, el pagès està en sintonia amb el territori, el treballa i el cuida. En canvi, la gran indústria porcina només ha portat contaminació i baixada de preus. Hi ha països que poden produir

de forma més competitiva, com els Estats Units o la Xina. El que hauríem de fer aquí és apostar per la qualitat”. El ramader afegeix: “L'únic país europeu on han deixat que s'instal·li la gran indústria al sector ha sigut l'Estat espanyol, sobretot Catalunya i, sobretot, Osona”.

Els grans propietaris del porcí osonenc, com Tarradellas, Vallcompanys, Baucells o Ramisa, tenen una influència forta sobre l'administració a causa del volum de negoci i els llocs de treball associats a la seva activitat. “Aquesta influència es tradueix en la concessió de permisos per construir grans explotacions al límit de la legalitat i totalment desvinculades del territori”, explica Domènech. En conseqüència, els petits productors han hagut de reduir costos per poder competir amb el porc industrial barat i han vist empitjorar les seves condicions laborals. Actualment, Domènech manté la granja juntament amb dues persones més i treballen prop de dotze hores diàries. “Qui ha de plegar si sobren porcs? Els grans industrials o els que ens hi hem estat tota la vida?”, es pregunta.

En relació amb el problema dels purins, Domènech assegura que no hi ha control dels vessaments. De fet, a pocs quilòmetres de la seva granja, hi havia una planta de cogeneració, que va tancar després que l'Estat espanyol eliminés les ajudes a les energies renovables, l'any 2014. Domènech es pregunta irònicament on van a parar els purins que s'hi gestionaven. “Nosaltres n'hi dúiem ben pocs, però hi havia pagesos que hi portaven el 100% del volum que generaven”, afirma.

El granger també explica que és molt difícil trobar terres on abocar purins: la sobresaturació fa inviable abocar-ne més a determinades zones. L'administració requereix que es traslladin a altres comarques, però, segons Domènech, “no en fa un seguiment”. Això obre la porta a tota mena de tripijocs: “Hi ha pagesos que tenen terres fora de la comarca únicament per cobrir l'expedient: el transport els surt molt car i ho acaben abocant sense permís a Osona. Aquest fet fa que ens trobem amb camps que tenen excedents d'adob pels pròxims 30 anys”. ◀

Després de la compra massiva de granges per part de grans grups empresarials, les pageses han passat a ser assalariades, amb la corresponent pèrdua d'autonomia

Les grans marques del porcí osonenc tenen una influència forta sobre l'administració a causa del volum de negoci i els llocs de treball associats a la seva activitat

La presidenta del comitè d'empresa d'Esfofa denuncia la contractació de treballadors migrants en pèssimes condicions laborals / B. G. R.

Montse Castañé és l'actual presidenta del comitè d'empresa d'Esfofa; Manel Juan ha estat represaliat per la seva activitat a la COS / B. G. R.

“Valen més els porcs que van penjats que tots nosaltres”

Treballadores d'ESFOFA, l'escorxador més gran d'Osona, denuncien condicions d'explotació, persecució sindical i un abús de la figura jurídica de la cooperativa per retallar drets laborals

L'empresa és propietat d'algunes de les principals corporacions càrnies osonenques com Casa Tarradellas, Càrniques Montronill o el Grup Baucells

Segons el sindicalista Manel Juan, “la implantació de les anomenades ‘falses cooperatives’ s’usa per obtenir beneficis fiscals i rebaixar les condicions laborals”

Marc Rude
@marcrude

“Valen més els porcs que van penjats que tots nosaltres. Aquesta frase li va costar la feina al Manel”, afirma Montse Castañé, militant de la Coordinadora Obrera Sindical (COS) i presidenta del comitè d'empresa de l'escorxador on treballa. Ens reunim amb ella, en Manel Juan -també membre de la COS i anterior president del comitè, “acomiadat per la seva activitat sindical”- i la Maria Ruiz, secretària d'aquest mateix òrgan i afiliada a CCOO.

A les instal·lacions d'ESFOFA (Escorxadors Frigorífics d'Osona, SA) a Vic, 149 treballadores fixes i unes quantes desenes més en règim temporal o enquadrades en *cooperatives* sacrifiquen i trossegen 12.000 animals diaris, més d'un terç dels que es maten a la comarca. L'empresa és propietat d'algunes de les principals corporacions càrnies osonenques com Casa Tarradellas, Càrniques Montronill o el Grup Baucells. Es treballa en cadena: “Hi ha gent que cada dia pot tallar 10.000 llengües, sense rotar mai. És una feina dura. Ara fem jornades de deu hores, abans n'havíem arribat a fer de dotze o catorze”, explica Castañé.

“Falses cooperatives”

“El problema laboral més greu és la implantació de les anomenades *falses cooperatives*”, denuncia Juan. D'uns anys ençà, certes estacions del procés d'escorxat han estat assignades a una sèrie de cooperatives, darrere les quals sospiten que s'amaguen els grans grups industrials del sector.

“No hi ha cap dels avantatges d'una cooperativa i sí tots els inconvenients. S'usa aquesta figura per obtenir beneficis fiscals i rebaixar les condicions laborals. La gent que hi treballa ha de retornar part del salari i la poden fotre al carrer sense impediments”, explica el sindicalista. Una de les cooperatives

que s'encarrega de part de la producció a ESFOFA és Serveis d'Escorxador Clavial, SCCL. “Gairebé tots són migrants, treballen dotze o catorze hores diàries per 900 euros. Fa poc, m'han dit que n'hi ha algun que només en guanyava 300 o 400”, assegura Castañé.

Juan també parla d'aquest tipus de contractació: “Van rotant, a vegades per nacionalitats. Un dia són tots africans i l'endemà arriba un grup d'equatorians”, afirma. La legislació no permet mesclar treballadores provinents de cooperatives amb assalariades directes de l'escorxador, per tant, se les separa en diverses sales.

Acomiadament del president del comitè

El 23 de maig de 2014, treballadores d'ESFOFA van fer una roda de premsa per denunciar la “creixent precarietat i explotació laboral a l'empresa” i van convocar mobilitzacions de protesta. Allà mateix, Juan va anunciar que es presentaria com a cap de llista per la COS a les pròximes eleccions del comitè d'empresa. L'endemà, va ser acomiadat.

Les eleccions es van fer el 27 de juny. La COS va obtenir la majoria absoluta amb sis delegades, però va impugnar el procés pel veto a la candidatura de Juan. Com que aquesta ja havia estat notificada al Departament de Treball abans de l'acomiadament, el tribunal arbitral va obligar a repetir les eleccions. La COS va aconseguir set delegades i Juan va ser escollit president del comitè, però l'empresa li va continuar negant l'accés a les instal·lacions. Les sindicalistes afirmen que, sense la feina de l'advocat Antoni Iborra, “la lluita del comitè no hauria estat possible”.

Vam trucar a ESFOFA per conèixer la seva versió. Inicialment, l'empresa es va mostrar una mica reticent a participar. Després de dir-los que “haviem parlat amb el comitè”, ens van demanar que enviéssim un correu electrònic al gerent i que ell ens contestaria. Encara no ens ha respost. ◀

/ B. G. R.

Reportatge publicat originalment a la DIRECTA 401 el 9 de febrer de 2016

Directa

www.directa.cat

directa@directa.cat

TWITTER: @La_Directa

facebook.com/ladirecta

935 270 982 - 661 493 117

Riego 37 baixos esquerra

08016 Barcelona

Suplement editat per la DIRECTA i l'Assemblea territorial d'Osona de la Coordinadora Obrera Sindical:

www.sindicatcos.cat

osona@sindicatcos.cat

938 855 712 (dimarts 16h. a 19h.)

Avinguda Martí Genís 4

08500 Vic

